

Ləman VAOİFOIZI (SÜLEYMANOVA)*Fil.ü.f.d., dos.**leman.suleymanova.2018@mail.ru**Orcid:0000-0003-1224-0039***BALAKƏN DAMBUR İFAÇILARININ YARADICILIĞI**

Açar sözlər: Balakən, dambur, hava, hayla, İbadullah, Ərəbiddin

SUMMARY**CREATIVITY OF BALAKEN DAMBUR PERFORMERS**

Dambur performance is still lived in two districts – Zagatala and Balakan. This art was previously widespread in the region. In modern times, the number of dambur performers has decreased significantly compared to the past, but this art still exists. We recorded the memories of the deceased dambur performers, their dambur songs, and witnessed that there were many dambur performers who knew the dambur songs before and sang them neatly. Globalization in all spheres of life in modern times has not passed unnoticed in this art. Although the number of master dambur performers has decreased and the rules of dambur performing have changed to some extent, there are still many performers in the region. This article provides information about two of them – İbadullah Zeynalabid oğlu Garayev and Arabiddin Mollateyyub oğlu Hacıyev. Both performers are artists who have seen former dambur performers, interacted with them, competed in art, attended many art events and were distinguished by their performances. The article describes their lives, performance characteristics, management skills of art events, art competitions, etc. talked about.

We think that in addition to conducting research on the folklore of an entire region or a particular field of art, it is important to conduct separate research on those who lived that folklore. This, along with a deeper study of the folklore of the region, will serve to reveal important issues related to the the tradition of narration of Azerbaijani folklore.

Keywords: Balakan, dambur, hava, hayla, İbadullah, Arabiddin

РЕЗЮМЕ**ТВОРЧЕСТВО БАЛАКАНСКИХ ИСПОЛНИТЕЛЕЙ ДАМБУРА**

Дамбурское исполнение сохранилось в двух районах – Загатальском и Балаканском. Когда-то это искусство было очень распространено в этом регионе. В наше время количество дамбурщиков значительно уменьшилось по сравнению с прошлым, но это искусство все еще существует. Когда мы записали воспоминания об умерших дамбурщиках и их дамбурские хавалар, мы увидели, что было много дамбурщиков, которые знали дамбурские хавалар раньше и играли его правильно. Глобализация во всех сферах жизни современности не осталась незамеченной и в этом искусстве. Хотя количество мастеров-дамбурщиков уменьшилось, а правила игры на дамбурах в некоторой степени изменились, в регионе по-прежнему много исполнителей. В данной статье представлена информация о двух из них – Ибадуллахе Зейналабид оғлу Гараяеве и Арабиддине Моллатейуб оғлу Гаджиеве. Оба исполнителя – артисты, которые видели бывших дамбурщиков, общались с ними, соревновались с ними, участвовали во множествах встреч и отличились своими выступлениями. В статье рассказывается об их жизни, об особенностях исполнения, о навыках проведения междлисов, о состязаниях и т. д.

Мы думаем, что помимо исследования фольклора целого региона или отдельной области искусства, важно провести отдельное исследование тех, кто жил этим фольклором. Это, наряду с более глубоким изучением фольклора региона, послужит выявлению важных вопросов, связанных с повествованием азербайджанского фольклора.

Ключевые слова: Балакан, дамбур, хава, хайла, Ибадуллах, Арабиддин

Giriş. Dambur ifaçılığı hal-hazırda iki rayonda – Zaqatala və Balakəndə öz mövcudluğunu qoruyub saxlaya bilmişdir. Bölgədə bu sənət vaxtilə olduqca geniş yayılmışdır. Müasir dövrdə keçmişlə müqayisədə damburçuların sayı xeyli azalmışdır, amma bu sənət hələ də varlığını sürdürməkdədir. Dünyasını dəyişmiş damburçularla bağlı xatirələri, onların dambur havalarını qeydə aldığımız zaman gördük ki, əvvəllər dambur havalarını bilən və onu tam qaydasında ifa edən damburçuların sayı çox olmuşdur. Müasir dövrümüzdə həyatın hər sahəsində gedən qloballaşma bu sənətə də təsirsiz ötüşməmişdir. Ustad damburçuların sayı azalsa da, damburçuluğun qayda-qanunları müəyyən qədər dəyişikliyə uğrasa da, hələ də bölgədə sənəti yaşadan xeyli ifaçı vardır. Bu yazımızda onlardan ikisi – İbadullah Zeynalabid oğlu Qarayev və Ərəbiddin Mollateyyub oğlu Hacıyev haqqında məlumat verilmişdir. Hər iki ifaçı keçmiş damburçuları görmüş, onlarla ünsiyyətdə olmuş, deyilmiş, çoxlu məclislərdə iştirak etmiş və ifaçılıqları ilə seçilən sənətkarlardır. Yazıda onların həyatı, ifaçılıq xüsusiyyətləri, məclis aparmaq bacarıqları, dəyişmələri və s. haqqında danışılmışdır.

Düşünürük ki, bütöv bir bölgənin folkloru və yaxud müəyyən bir sənət sahəsi ilə bağlı araşdırılmaların aparılması ilə yanaşı, həmin folkloru yaşadanlar haqqında da ayrıca tədqiqatların aparılması vacibdir. Bu, region folklorunun daha dərinlən öyrənilməsi ilə bərabər, Azərbaycan folklor söyləyiciliyi ilə bağlı mühüm mətləbləri üzə çıxarmağa xidmət edəcəkdir.

Haqqında danışdığımız hər iki ifaçı Balakən dambur məktəbinin nümayəndələridir. İbadullah Zeynalabid oğlu Qarayev dünyasını dəyişmişdir, ancaq biz yaxşı ki, zamanında onunla görüşərək ifaçılığını müəyyən qədər yazıya ala bildik. O, bölgənin ustad damburçularından biri sayılırdı. Söyləyicilərimiz də onu yaşayan sənətkarlar arasında bölgə damburçularının ən yaxşısı hesab edirdilər. İbadullah Qarayevin necə güclü bir potensiala sahib sənətkar olduğunu biz də müşahidə etmişdik. Bu sənət bölgədə nəsil şəcərəsinə bağlıdır. Yəni damburçuların əksəriyyətinin ailəsində bu sənəti yaxşı bilən xeyli adam olmuşdur. İbadullah Qarayevin ailəsində də vəziyyət bu cürdür. O, bu sənəti atasından öyrənmişdir. Onun atası Zeynalabid Qarayev rayonun adla deyilən damburçularından biri olmuşdur. Ögey qardaşı Nəriman da dambur ifaçısıdır.

Ərəbiddin Mollateyyub oğlu Hacıyevin ifaçılığı İbadullah Zeynalabid oğlu Qarayevə nisbətən zəif olsa da, o, keçmiş dambur məclislərini görən, ifaçılığın qayda-qanununa bələd olan sənətkarlardan biridir.

İbadullah Qarayev xaraktercə əsəbi, tez qızıqan, həm də küsəyən adam idi. Ərəbiddin Hacıyev isə mülayim, əsəblərini cilovlamağı bacaran, hər şeyi ürəyinə salmayan adamdır. Odur ki, bu iki ifaçı öz aralarında yaxşı yola gedir, birgə məclis aparardılar. Biz dəfələrlə onların birgə iştirak etdikləri məclislərdə olduq və ifalarını elə məclislərdə qeydə aldığımız. Bu yazımızda da həmin məclislərdə gördüklərimizi təsvir etməyə çalışacağıq. Biz əslində hər iki ifaçı haqqında “Dambur ifaçılığı və hay-

la yaradıcılığı” (Vaqifqızı (Süleymanova) 2020) adlı monoqrafiyamızda bəhs etmişdik. Bu yazımızda onların yaradıcılığını yenidən nəzərdən keçirdik və genişləndirdik.

İbadullah Zeynalabid oğlu Qarayev 1948-ci ildə Balakən rayonunun Tülü kəndində anadan olub, 2015-ci ildə dünyasını dəyişib. Orta təhsilli idi. O, heç kimə fərq qoymaz, hamı ilə çalib-oxuyardı, əksər hallarda da qalib gəlirdi. İbadullah Qarayev Nizami Dabaxovun (Nizami Dabaxov hal-hazırda bölgənin ən yaxşı dambur ifaçılarından biri hesab edilir. Onun haqqında daha geniş məlumat üçün bax: Vaqifqızı (Süleymanova) 2018/2) yeznəsi idi. Onun damburu hal-hazırda Balakən rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyində qorunur.

Nizami Dabaxovun dediyinə görə, İbadullah Qarayev həm də mey (bölgədə yastı balaban mey adlandırılır. Damburu əvvəllər meyın müşayiəti ilə çalarmışlar) çala bilirdi. İbadullah Qarayevin həm söz ehtiyatı yaxşı idi, həm də müasir damburçular arasında dambur loğatlarını (bölgədə dambur havalarını həm də loğat adlandırırlar) daha mükəmməl bilməsi ilə seçilirdi. O, dambur da düzəldə bilirdi.

İbadullah Qarayev ilk dəfə dambur çalmağa başlayanda 5-6 yaşlarında imiş. Dediyinə görə, barmaqları hələ simə tam çatmırmış. O, əvvəlcə “Cücələrim” uşaq mahnısını ifa etməyi öyrənib. İlk dəfə çaldığı dambur havası isə “Ceyranım” olub. Onun verdiyi məlumata görə, bu hava Zaqatala rayonunun Çobankol kəndində çox oxunmuş. O, hələ uşaq yaşlarından dambur məclislərinə gedir, haylalar (damburla oxunan sözlər bayatı mətnləridir. Balakəndə damburla çalib oxunan bayatıları hayla adlandırırlar) deyirmiş. Üstündən uzun illər keçməsinə baxmayaraq, ilk dəfə söylədiyi hayları yaxşı xatırlayır:

O görükən Qaf dağı,
Ceyranım, maralım.
Əsdi gülün yarpağı.
Sən gül oluf açılсан,
Ceyranım, maralım.
Mən ireyhan yarpağı.

İbadullah Qarayev təbiətən tez qızıqan, küsəyən adam idi, hərdən bir zarafatla deyilən sözlərdən də cırnayardı. Nizami Dabaxovu bir dəfə Balakən rayonunun “Sərinlik” adlı istirahət guşəsinə dəvət ediblərmış. Nizami Dabaxov oraya çatanda görür ki, İbadullah Qarayev ilə Ərəbiddin Hacıyev məclisə ondan qabaq gəliblər. Nizami Dabaxov hələ oturmamış onlara hayla ilə söz atır:

Ana dedim, mamıya,
Düşmüyax biz yamıya¹.
Həbi ikisini də dedim,
Bağlıymı tomuya².

İbadullah kişi bu hayladan incidiyi üçün Nizami Dabaxov onun könlünü almali olur.

¹ Yamıya – yamaya. Çuxura

² Tomu – top halında bitən fındıq ağacı

Rafiq Dabaxovun dediyinə görə, İbadullah Qarayevin Durquş İbrahimlə deyişmələri olub, onlar həm də dost imişlər (Rafiq Dabaxov və Durquş İbrahim dambur ifaçılarıdır. Onlar haqqında daha geniş məlumat üçün bax: Vaqifqızı (Süleymanova) 2020). R.Dabaxov İ.Qarayevin sənətini olduqca yüksək qiymətləndirdi. Onun söylədiyinə görə, İbadullahı bağlaya bilən tərəf müqabili olmayıb. Rafiq İbadullahı yalnız mükəmməl sənətkar kimi qiymətləndirmir, onun yoldaşlığından da ağızdolusu danışır. R.Dabaxovun sözlərinə əsasən, İ.Qarayev Rəcəb Dabaxovun müşayiəti ilə dambur çalmağı xoşlayırmış və onun meylə birgə ifası daha yaxşı alınmış. Müraciət etdiyimiz söyləyicilərin əksəriyyəti İbadullah Qarayevi kəskin və sanballı söz deməyi bacaran dambur ifaçısı kimi tanıyır.

Ona “hayları şeir kimi oxumaq asandı, yoxsa damburla çalib oxumaq” sualını verdikdə “mənimçün fərqi yoxdur” cavabını aldıq. Onunla görüşəndə xəstə idi, bizə hayla ilə xəstəliyindən şikayət etdi:

Ustaddan aldım dərsi,
Yaxşı gəlir nəfəsi.
Dosdarımı qırağa atıb
Düşdüm pastel xəstəsi.

İbadullah Qarayev xəstə yatanda ağına çoxlu hayla gəldiyini və onları məclislərdə deməyi planlaşdırdığını, amma sonra heç birini yadına sala bilmədiyini dedi. O, səhhəti bir az düzələn kimi yenə məclislərə gedir, özünü damburdan ayrı hiss edə bilmirdi.

İbadullah:

Ay işığa tutdu məni aman-aman,
Ay tutdu, qurutdu məni lily-lily.
Vəfalı doslar məni
Ay nə tez unutdu məni lily-lily.

Ərəbiddin:

Günlərdi əkin eyle¹, oğlan,
Gəl əkini tərək eyle lily-lily.
Başına mən dolanım, ay İbadullah,
Hələlik şükür eyle lily-lily.
Başına mən dolanım, oğlan,
Hələlik şükür eyle lily-lily.

İbadullah:

Bu dağlardan çıxdım, gəl aman-aman,
Ay dosd bağına düşdüm, gəl lily-lily.
Hərgah mənim dosdumdusa, balası,
Yaman günə düşdüm, gəl lily-lily.

¹ Günlərdir əkin əkirlər mənasında deyir.

Ay yunu gördüm qoyunda,
Min olubdu bu oyunda.
Məllim kimi bir adam varmı,
Qardaşım, deginən bu rayonda.
Məllim kimi bir adam varmı,
Ay gülüm, deginən Balakən rayonunda.

İbadullah Qarayev də digər həmkarları kimi məclisdə oturan adamların
könlünü hayla ilə xoş etməyi özünə borc bilir:

İbadullah:

Qızılı taxdım dişə,
Özümə tapdım peşə.
Vaqif müəllim¹ yavaş-yavaş,
Diyəsən, qayıdır keçmişə.

Qızılgülü dəribsən,
Ustol üsdə səribsən,
Vaqif müəllim, köhnə vətənə
Sən xoş gəlibsan.

Ərəbiddin:

Xançalımda qın olsun,
Arı üçün mum olsun.
Bura gələn ayaxların,
Ay məllim, həmişə sayalı olsun.
Bura gələn ayaxların,
Ay qardaş, həmişə sayalı olsun.

İbadullah:

Razı qalmışx qonaxdan,
Suyu doldur bulaxdan.
Niyə açılıb demirsən,
... səsini² bayaxdan.

Ərəbiddin:

Yuxum gəlib, yatmamışam,
Axdarib tapammamışam.
Məni niyə qınıyırısan,
Can-ciyər, qan işdiyə çatmamışam³.

¹ Mən bu məclisə atam Süleymanov Vaqif Həsən oğlu ilə getmişdim. Damburçu haylada atamın ali məktəbi bitirdikdən sonra Balakən rayonuna müəllim kimi təyinat aldığını və bir neçə il burada işlədiyinə işarə vurur.

² Diktafonda səslər qarışdığı üçün nə dediyini anlaya bilmədik.

³ İçki içmədiyini nəzərə çatdırır. Yəni hələ yaxşı yeyib-içmədiyim üçün səsım zəif çıxır.

İbadullah:

A düşman əlində nizə,
Durardı bizinən üz-üzə.
Səni doydurmaxdansa, Arabiddin,
Ölü salmaq¹ rahatdı bizə.

Ərəbiddin:

Ay suya düşüb axıbdı,
Çöyrülüb bizə baxıbdı.
Niyə belə töhmət eylədin,
Can-ciyər, murada nə qalıbdı.

İbadullah:

Salam düşürmə bizə,
Sözümü diyirəm nicə.
Sən muraza çaticıysan,
Qardaşım, leylatul-qadr gecə².
Murazına çaticıysan,
Qardaşım, leylatul-qadr gecə.

İ.Qarayevin söz bazası zəngin idi, o, məharətlə deyişirdi. Biz bir neçə dəfə onun yanında olmuş, çalğısına qulaq asmış, haylalarını dinləmiş və deyişmələrdəki məharətini müşahidə etmişdik. Növbəti gedişlərimizin birində İbadullah Qarayev bizdən bunun "hesabatını" istədi:

Mən içməmişəm çaxırı,
Ay mis qazanın paxırı.
Əvvəl çekiliş aparmışdın,³
Balası, noldu onun axırı?
Əvvəl çekiliş aparmışdın,
Ay qızım, noldu onun axırı?

Özünün dediyinə görə, getdiyi məclis qurtaran kimi növbəti məclisə dəvət aldığından bəzən günlərlə evə qayıda bilmirmiş.

İ.Qarayev sualları cavablandırmağı elə də sevmirdi. Odur ki, onunla söhbət etmək asan deyildi.

İbadullah Qarayev rayonda keçirilən bütün tədbirlərə dəvət alardı. O, həmçinin respublika səviyyəli tədbirlərin də dəfələrlə iştirakçısı olmuşdur.

Ərəbiddin Mollateyyub oğlu Hacıyev 1939-cu ildə Balakən rayonunun Qazma kəndində anadan olub. O, orta təhsillidir. Ərəbiddin on üç yaşından dambur çalıb-oxumağa başlayıb. Dediyyə görə, ilk dəfə qarğıdalı ovxalayan iməcilikdə oxuyub. O zaman hələ dambur çalmağı bacarmırmış. Digər damburçular kimi

¹ Ölü salmaq – yas məclisinə yığılan adamları yola salmağı nəzərdə tutur.

² Leylatul-qadr gecə – Ramazan ayının son on günün tək günlərindən birinə düşən gecənin adıdır.

³ Səsini diktafona yazmağımızı nəzərdə tutur.

onun da ustadı olmayıb, öz-özünə öyrənib. Onun fikrincə, dambur çalib-oxumağın məktəbi yoxdur, ancaq həvəs lazımdır. Ərəbiddin Hacıyevin atası da dambur çalib hayla deyən olubmuş, amma atasının üzünü görməyib. Uşaqlıqdan yetim qaldığı üçün el arasında Yetim Ərəbiddin kimi tanınır. Əmiləri və əmisi uşaqları da dünyalarını dəyişənə dək çalib-oxuyublar. Yetim Ərəbiddinin müxtəlif televiziya kanallarında dəfələrlə çıxışları olub. İlk dəfə efirə jurnalist Tahir Talıblı tərəfindən dəvət olunduğunu dedi. Aradan illər keçəndən sonra həmin jurnalistin oğlu tərəfindən efirə çağırılıb.

Ərəbiddin Hacıyev güzəranını məclislərdə dambur çalib-oxumaqla təmin etməyə çalışır. Həmkarları ilə birgə oxuduğu zaman hövsələli davranır, deyişmələrdə ürək qırmaqdən ehtiyat edir. Arada “can” deyərək həmkarlarına dəstək verir. Haylalara tez-tez “can-ciyər” ifadəsini artırmağı sevir. Dediynə görə, getdiyi məclislərdə həm yeyib-içir, həm də cibinə əlli, altmış manat pul qoyurlar. Onu evə də məclis sahibi özü gətirib qoyur. Ərəbiddin Hacıyevi hərdən toy məclislərinə də dəvət edirlər. Orada əsasən bəyə, gəlinə, onların valideynlərinə, qonaqlara hayla ilə təriflər deyir. Bizim gəlməyimiz münasibətilə “Can aman” havasının üstündə bir neçə hayla dedi:

Unu töhdüm əliyə¹,
Yalvardım mən fəleyə².
Unu töhdüm əliyə,
Yalvardım mən fəleyə.

Xoş gəlib, səfa gətirdin,ız, xanım,
Vallah bizim məhliyə.
Xoş gəlib, səfa gətirdin,ız, xanım,
Bizim haman bu məhliyə.

Qara papax daş üsdə,
Dakqa papax³ baş üsdə.
Siz verin, zakazı man,a, ay xanım,
Ölməmişəm, baş üsdə.

Yemişi yeməliyəm,
Gözümü açib görməliyəm.
Mən qabura⁴ gedincə, ay usda⁵,
Xırda-xırda deməliyəm.

¹ Əliyə – ələyə

² Fəleyə – fələyə

³ Dakqa papax – qoyun dərisindən tikilmiş milli papaq növü

⁴ Qabura – qəbircə

⁵ Bizə bələdçilik edən Abduləli Rahmat oğlu Muradov müəllimliklə yanaşı, musiqi alətləri də düzəltdiyi üçün ona usta deyə müraciət edir.

Ey mənə əyişərmə?
Düyməçə düyürsən,mı¹?
Ey mənə əyişərmə?
Ay xanım, düyməçə düyürsən,mı?
Köhnədən görüfsən, mənə²,
Ay xanım, sən Allah, qəbul edirsən,mı?

Əl-ayağım əsdimi?
İldə qurban kəsdimi?
Bir neçə sözdər dedim, ay xanım,
Sən Allah, daha bəsdimi?

Oynuyuf gülmüşdülər,
Sözdəri demişdilər.
Aysel xanımla³ bir neçələri, ay xanım,
Bu yaxınnan gəlmişdilər.

Oturduğum taxdımı?
Açılması savaxdımı?
Oturduğum taxdımı?
Açılması savaxdımı?
Vallah, gözəl usdasan, tar düzəldən,
Burda tarın yoxdumu?

Verən xörəkdən yiyirəm,
Kiməsə “sağ ol” diyirəm.
Sənin, o usdalığın,ın, ay qardaş,
Ömürü uzun olsun diyirəm.
Sənin, usdalığın, ay aman,
Ömürü olsun diyirəm.

Xahişimizdən sonra həyat yoldaşına da bir neçə hayla dedi:

Alça bitiririk,
Ay aman, kol dibində itiririk.
Şükür olsun Allaha,
Əlli illiyi bitiririk.

¹ Düyməçə düymək – yaylıq bağlamaq forması. Düyməçə yaşlı qadınların başlarına bağladıkları üstü dəmir, yaxud gümüş pullarla bəzədilmiş yaylıq növüdür. Papaq formasında olur və çənənin altından bağlanırmış. Bu yaylıq tək bağlanırdısa, ona *düyməçə*, ipləri qollardakı bəzəklərə, oradan da belə bağlanmış kəməre kimi uzanırdısa, ona *mumasan* deyirdilər.

² Bundan əvvəlki görüşlərimizə işarə edir.

³ “Azad Azərbaycan” (ATV) televiziya kanalının işçilərindən biridir.

Şükür olsun Allaha,
Ay aman, əlli illiyi bitiririk.

Sözümü qanmırsan,mı?
Oda düşüb yanmırsan,mı?
Özün,u sən incitmə, ay xanım¹,
Bu isdidə yanmırsan,mı?
Özün,u çox incitmə, ay xanım,
Bu isdidə yanmırsan,mı?

Dindirib düşmən olası,
Düşmən qolda qalası.
Mənim can, həyatımsan, ay xanım,
Allah səni saxlasın.
Mənim həyatımsan, ay xanım,
Allah səni saxlasın.

Sonra bələdçimizə müraciət edən Ərəbiddin Hacıyev bizdən “bezdiyini” də dilə gətirdi:

Hər maşına minmirəm,
Demirəm, dindirmirəm.
Ay usda, Nizama² da zəng elədim, ay can-ciyər,
Vallah nə dediyimi bilmirəm.

Qabaqçöl hamamdımı?
Ay yolları samandı mı?
Qabaqçöl hamamdımı?
Yolları samandı mı?

Bir neçə sözdər dediy, ay aman,
Siz Allah, tamamndımı?
Yemişi sən yiyəsən,
Şirin sözdər diyəsən,
Gəl, aman, sağ böyürmə, ay usda,
Bir-iki dənə diyəsən,

Ə.Hacıyev tez-tez oxuduqlarının bizə necə təsir etdiyini öyrənmək istəyirdi:

Azrayıl, alma canım,
Damardan axan qanım.
Sən Allah, xoşdumu sizə,
Ay aman, qurban olum, ay xanım.

¹ Həyat yoldaşının günün altında oturub fındıq təmizləməsinə işarə vurur.

² Nizami Dabaxovu nəzərdə tutur.

Sözdərə söz diyilməz,
Oynuyub gülünməz.
Dübara¹ mən deyirəm, xanım,
Vallah xoş gəlibsin,ız.
Dübarə can diyirəm,
Vallah-billah xoş gəlibsin,ız.

Yuxun gəlib yatdın,mı?
Axdarıb ay tapdın,mı?
Başın,a dönüm sənini, ay usda,
İşin,ı sən qutardın,mı?

Balakəndə qar olsun,
Ərit yağ,ı, dağ olsun.
Qalanın soora isdiyərsən, ay usda,
Sənini, canını, sağ olsun.
Qalanın soora isdiyərsən, ay aman,
Sənini, canını, sağ olsun.

Əlimdəki sazımdı,
Dilimdəki lazımdı².
İcazə verin gəlsin, ay qardaş,
Az-çox yemax³ lazımdı.

Ərəbiddin Hacıyevin İbadullah Qarayev və Nizami Dabaxov, Əfqan Rəhmanov (Bu deyişmələrdən biri üç nəfərin arasında olub: Ərəbiddin Hacıyev, Nizami Dabaxov, Əfqan Rəhmanov birgə iştirak ediblər) ilə deyişmələrinin şəxsən şahidi olmuşuq və onları qeydə almışıq. Özünün dediyinə görə, Durquş İrbəhim⁴ və Ata Bilal (Tülü kəndinin məşhur damburçularından biri olub. Daha geniş məlumat üçün bax: Vaqifqızı (Süleymanova) 2020) ilə də deyişmələri olub.

Ərəbiddin Hacıyev çalib-oxumaqla yanaşı, köhnə haylaldan da nümunələr deyə bilir. “Bunlardan məclislərdə istifadə edirmi” deyə soruşduqda müsbət cavab aldıq. Yeri gələndə bu haylaldan da deyir:

Su gəlir qar pızdığa,
Tökülür yarpızdığa.
Dərd canını,ı basanda
Vur özün,ı arsızdığa⁵.

¹ Dübara – təkrar, ikinci dəfə

² Lazımdı – qafiyə kimi işlədir.

³ Yemax – yemək

⁴ Durquş İrbəhim – Durquş İbrahim

⁵ Hacıyev Ərəbiddin bu haylanı bizə “Qədim haylaldan biridir”, – deyə təqdim etdi.

Dambur çalan beş barmaq,
Beşi də qızıl qarmaq.
Hər kişinin işi döyül
Özü çalib-oxumaq¹.

Sonuc. Çox təəssüf ki, bölgənin dambur ifaçılığı get-gedə öləzüməyə doğru gedir. Dünyanın başqa ölkələrində bu cür ifaçıları qoruma altına alır, onlara müəyyən miqdar maaş kəsir, özlərindən sonra bu sənəti davam etdirəcək insanlar yetişdirməsinə şərait yaradırlar. Yenə də təəssüflə qeyd edək ki, Türk Cümhuriyyətlərinin heç birində, o cümlədən Azərbaycanda da belə dövlət proqramları yoxdur. Bu insanlar özbaşlarına dövrün hər cür çətinliyinə sinə gərərək yaşamağa və yaratmağa çalışırlar.

ƏDƏBİYYAT

Vaqifqızı (Süleymanova) 2018/2 – Vaqifqızı (Süleymanova) Ləman. Dambur ifaçısı Dabaxov Nizami İsmayıl oğlunun yaradıcılığı // Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər, Bakı, 2018/2 (53), səh. 29-34

Vaqifqızı (Süleymanova) 2020 – Vaqifqızı (Süleymanova) Ləman. Dambur ifaçılığı və hayla yaradıcılığı. Bakı: Elm və təhsil, 2020, 264 səh.

Ərəbiddin Hacıyev – Ərəbiddin Mollateyyub oğlu Hacıyev. 1939-cu ildə Balakən rayonunun Qazma kəndində anadan olub. Orta təhsillidir. Milliyyəti Azərbaycan türküdür.

İbadullah Qarayev – İbadullah Zeynalabid oğlu Qarayev. 1948-ci ildə Balakən rayonunun Tülü kəndində anadan olub. Orta təhsillidir. 2015-ci ildə dünyasını dəyişib. Milliyyəti Azərbaycan türküdür.

Nizami Dabaxov – Nizami İsmayıl oğlu Dabaxov. 1963-cü ildə Balakən rayonunun Tülü kəndində anadan olub. Orta təhsillidir. Milliyyəti Azərbaycan türküdür.

Rafiq Dabaxov–Rafiq Karaxman oğlu Dabaxov. 1950-ci ildə Balakən rayonunun Tülü kəndində anadan olub. Orta təhsillidir. Təsərrüfatda çalışır. Milliyyəti Azərbaycan türküdür.



¹ Bu həylanı müxtəlif söyləyicilərdən bir neçə variantda qeydə almışıq.